

ԵԿԵՂԵՑԻ ՀԱՅՈՅ

Թուրք Վահանայ Արշարունոյ, Տեառն Միքայելի Վ. Չամչեան, Մխիթարեան Վեներաբլոյ.

(Նարայարութիւն. Տես էջ 8, 29, 97.)

Յեօրներորդ մասին կրգրէ այսպէս. « Ո՞չք էին այն յիշեալ հերետիկոսները. (Արիոս, Մակեդոն, Նեստոր, Եւտիքս.) հերետիկոսութեան հետեւող էին՝ քէ իրենք հերետիկոսութեան հեղինակ մը եղան : » Եւ ասկէց կուգէ հետեւցընել քէ այս եօրը քահանայք երէ հեղինակ աղանդոյ էին, ժողովով դատապարտել պէտք էր. բայց որովհետեւ հերետիկոսութեան հետեւող եղան, անոր համար Քոռէսի եպիսկոպոսը դատապարտեց զանոնք : Ես այ իրեն կրսեմ. երէ այս քահանայք հերետիկոսութեան հետեւող են նէ, ինչո՞ւ համար զուխ եւ առաջնորդ մտորեալ ժողովրդեան *սէյի* կըքարոզեն : Եւ կրգրէ քէ « Իրենց թիւնացեալ խօսքերովք միամիտ ժողովուրդը կըպատրենկոր. եւ մեկ պզտի *բայր* ժողովուրդին, հասկըցածիս *կհորէ*, կատարեալ խտտասրտութեան հասեր են... ոտքի տակ առնելով Հոռոմայու սուրբ հրամանը, որ կարգելու զանոնք հերետիկոսի հետ հաղորդութիւն չընելու եւ ժամջերբայու, այդ արգելեալ եօրն քահանայից խեղացն կըհետեւինկոր, եւ ի սուրբ եկեղեցոյ արտաքս ելեալ՝ յեկեղեցիս Հայոց հերետիկոսաց կերբան : » Արդ ըստ եկեղեցական կանոնաց եւ ըստ վճռոյ աստուածաբանից, որք հանեն բունով հերետիկոսութեան գուղղափառ ժողովուրդսն յեկեղեցոյ, պարտ է վասն նոցա ժողով գումարել, եւ օրինօք դատապարտել. անա այսպիսի են այժմ եօրն քահանայք, ինչպէս կրսէ այդ գոյեճցին. ասպ պէտք էր ժողովով քննել անոնց թիւնալի վարդապետութիւնը, որով կատարեալ խտտասիրտ կըլլան ժողովուրդըր, եւ հերետիկոսաց ժամը կերբան եւ անոնց հետ կըհաղորդին : Եւ երբ այդ քահանայք առաջարկեալ ճշմարտութեան դէմ կենային եւ յամառէին նէ, յետոյ արժանի կըլլային դատապարտութեան. *գերէ* դատապարտել ըսելը՝ դատաստանաւ պարտաւոր եւ *խապհեկըյի* կացուցանել ըսել է. եւ ոչ քէ ըստ յատուկ կամաց եւ յօժարութեան պարտաւորել զոք ըսել է, ինչպէս որ այդ Քոռէսի եպիսկոպոսը ըրաւ :

Ապա քէ այն քահանաները հետեւող հերետիկոսութեան են նէ, պէտք էր ի մեջ բերել եւ յայտնել

L'ÉGLISE ARMÉNIENNE.

Lettre intitulée : Vahar Archarouni, par le R. P. Tchamitchian, Mékhitariste de Venise.

(Suite. Voir pages 8, 29, 97.)

Dans la septième partie, il dit : « Qu'étaient ces hérétiques susmentionnés (Arius, Macédonius, Nestorius, Eutychès)? suivirent-ils simplement les hérétiques ou ne furent-ils pas plutôt auteurs d'hérésies? » Par là, il veut faire conclure que si ces sept prêtres étaient chefs de sectes, comme tels ils devaient être condamnés par des conciles. Mais comme ils n'étaient que de simples sectaires d'hérésies, c'est l'évêque Coressi qui les a condamnés. Je lui répondrai : Si ces prêtres n'ont fait que suivre l'hérésie, pourquoi donc les proclamer chefs et guides d'un peuple égaré? Et il ajoute : « Ils trompent le peuple crédule par leurs paroles empoisonnées; et déjà, comme je l'ai su, une partie du peuple est arrivée à une entière dureté de cœur... Foulant aux pieds les saints ordres de Rome qui leur défendent d'avoir aucun rapport avec l'hérétique, de fréquenter ses églises, ils suivent ces prêtres interdits et quittent la sainte Église pour aller dans les églises des Arméniens hérétiques. » Or, d'après les canons ecclésiastiques et les décisions des théologiens contre ceux qui, par le poison de leur hérésie, arrachent le peuple catholique de l'Église, il faut convoquer un concile pour les condamner selon les lois; et c'est le cas pour ces sept prêtres, ainsi que le dit ce propagandiste. Il fallait donc, dans un concile, faire examiner la doctrine pernicieuse qui endurcissait les cœurs des peuples, les faisait communiquer avec les hérétiques et les poussait dans leurs églises. Quand ces sept prêtres s'obstinaient à rejeter la vérité qu'on voulait leur faire admettre, ils méritaient une condamnation. Mais condamner veut dire *déclarer par jugement, reconnaître coupable après examen, et non de son propre chef et par pur caprice*, comme l'a fait cet évêque Coressi.

Si ces sept prêtres appartenaient à une hérésie, il fallait dévoiler la secte erronée qu'ils avaient

զայն մոյար աղանդը՝ որոյ հետեւող եղան եւ դատապարտութեան արժանացան :

Եւ որովհետեւ մոյար աղանդի կամ հերետիկոսութեան նշմարանք կամ *kuker* չկայ որ կարենան *սիւյան* ընել, ապա յիրաւի գոյեճցոց խօսքովը սխալեցաւ Քոռեսսի եպիսկոպոսը, որ ընդդէմ կեցական կանոնաց զայն բանադրանաց բուղբը հանեց : Գրեալ է յերրորդ կանոնն որ կըսուի Դոնագեմիստոն. « Մի ոք յեպիսկոպոսաց յառաջ քան զյայտնել պատճառին բանադրեսցէ զոք, որպէս սրբազան կանոնքն հրամայեն : » Ուրեմն ընդդէմ սրբազան կանոնաց ըլլալուն համար՝ Քոռեսսի եպիսկոպոսին հանած այն բուղբը բանադրանք չէ, *սոջ* է. ուր բողոնք որ այն բղբին մէջ բանադրանքն ալ շոտքի շինուած բան մըն է. շոտքի ինչ սօզուտ. հերետիկոսութիւնը բանադրանքի բուղբ է *սիյի* պէլլեմիշ է ըրեր՝ կընրատարակէ. ուստի քե՛ Փեշտիմալճեանը եւ քե՛ մենք հասարակաց համարումին *կհորկ* խօսեցանք :

Յուրերորդ մասին կըզրէ այսպէս. « Յինչ միտս կըմեկնէ արդեօք Քրիստոսի խօսքը որ խոստացաւ Պետրոսի, երբ որ իշխանութեան բանալին իրեն տուաւ նէ. եւ դրունք դժոխսոց զնա մի յաղթահարեսցեն... բող աղեկընայ իր հոգւոյ աջքը, եւ անկեց ետեւ աղեկ միտ դնէ աւետարանական խօսքերուն, որոնց վրայ կախուեր է մեր բոլոր հաւատոյ ուղղութիւնները : » Այդ մարդը կամ աւետարան *հիչ* չէ կարդացեր եւ չի գիտեր, կամ զուրիշները իրեն պէս յիմար կըկարծէ. իր խարդախութիւնը չեն հասկընար *սիյի*՝ սուրբ աւետարանին մէջը ուղիղ գրածին պէս չի գրեր, այլ խառնի խառն կըզրէ որ իր *մերտը* յառաջ տանի, եւ ուամիկները խարէ : Յայտնի է սուրբ աւետարանէն, որ Քրիստոս Տէրը իր ջարջարանքէն եւ մահուանէն յառաջ երբ հարցուց առաքելոցն՝ քե՛ դուք ինչ *սիյի* գիտէք զիս, եւ Պետրոս առաքելայր ամենուն բերանովը *միկլայ* տուաւ, քե՛ « Դու եւ Քրիստոսն որդի Աստուծոյ. » այն ժամանակը ըսաւ Քրիստոս. « Դու եւ վեմ, եւ ի վերայ այդ վիմի շինեցից գեկեղեցի իմ, եւ դրունք դժոխսոց մի յաղթահարեսցեն զնա (այսինքն գեկեղեցին) : » Եւ ապա խոստացաւ՝ *լուս* ըրաւ՝ ի դեմս Պետրոսի ամենայն առաքելոց տալ զբանալին արքայութեան, որ է իշխանութիւնն կապելոյ եւ արձակելոյ, ինչպէս Մատթէոս աւետարանիչը կըզրէ. եւ ինչպէս յառաջ խոստացեր էր նէ՝ տուա՛՛զայն ամենայն առաքելոց յետ յարութեան իւրոյ փելովն. ինչպէս Յովնաննէս աւետարանիչը կըզրէ

embrassée, se rendant par là passibles de condamnation.

Mais on ne peut trouver dans leur doctrine aucune preuve d'affiliation à une secte, aucune marque d'hérésie ; l'évêque Coressi s'est donc trompé, d'après les rapports des propagandistes, en lançant contre ces prêtres, au mépris des canons ecclésiastiques, sa lettre d'excommunication. On trouve dans le troisième canon, qui a pour titre : *Donagémiston* : « Aucun évêque, avant qu'une cause ait été examinée, ne peut excommunier qui que ce soit ; ainsi l'ordonnent les saints canons. » Donc, cette lettre de l'évêque Coressi, contraire aux saints canons, ne saurait être valable. D'ailleurs, dans cette lettre, l'excommunication n'est pas formulée d'une manière précise ; considérant la lettre qui constate l'hérésie comme une lettre d'excommunication, il la publie telle, et Pechdimaldjian et moi nous en avons parlé d'après le sens qu'y attache le public.

Dans la huitième partie il écrit : « Quel sens donne-t-il à la parole du Christ, qui a promis à Pierre de lui donner les clefs du paradis et d'empêcher les portes de l'enfer de prévaloir contre lui?... Qu'il ouvre bien les yeux de son âme et qu'il médite bien les paroles évangéliques desquelles dépendent toutes nos croyances. » Ou cet homme n'a point lu l'Évangile et il ne le connaît pas, ou il croit les autres aussi insensés que lui. Dans la pensée qu'on ne s'apercevra pas de sa ruse, il ne cite pas les propres termes du saint Évangile ; il écrit à tort et à travers pour atteindre son but et tromper le vulgaire. Il est certain, d'après le saint Évangile, que Jésus-Christ, avant sa passion et sa mort, ayant demandé à ses apôtres : « Et vous, qui dites-vous que je suis ? » Pierre lui répondit au nom de tous : « Vous êtes le Christ, le Fils de Dieu. » Et Jésus lui dit : « Vous êtes Pierre, et sur cette pierre je bâtirai mon église et les portes de l'enfer ne prévaudront point contre elle (c'est-à-dire contre l'Église). » Puis, dans la personne de Pierre, il promit à tous de leur donner les clefs du paradis, ou autrement : le pouvoir de lier et de délier, ainsi que l'explique l'évangéliste Matthieu. Ensuite, comme il l'avait promis, après sa résurrection, il a donné à tous ses apôtres le Saint-Esprit en soufflant sur eux, comme l'écrit saint Jean l'évangéliste : Jésus a soufflé sur ses apôtres en leur disant : « Recevez le Saint-Esprit ;

քե « Փշեաց Յիսուս յառաքեայսն եւ ասէ . Առէք հոգի սուրբ . երէ ումէք բողոցուք զմեզս, բողեայ լիցի . եւ երէ զուրուք ունիցիք, կալեայ լիցի : » Իսկ այս զօրէճցին կրսէ քե երբ իշխանութեան բանալին տուաւ նէ, ըսաւ անոր . « Դրունք դժոխոց զնա մի յաղքահարեացն . » որ ասանկ չէ . այլ յառաջ ըսաւ . « Դրունք դժոխոց զնա (այսինքն զեկեղեցի լամ) մի յաղքահարեացն . » եւ յետոյ խոստացաւ տալ զբանալին արքայութեան : Եւստի *հիլիֆիարուքեամբ* կը փոխէ Քրիստոսի խօսքը . զերէ Քրիստոս « Տաց քեզ զբանալին արքայութեան » ըսաւ . այսինքն պիտի տամ . *զերէնիլիս* . զօրէճցին կրսէ քե տուաւ, եւ ըսաւ, Դրունք դժոխոց զնա մի յաղքահարեացն : Եւ անա յայտնի *եշիկարե* սուրբ աւետարանին մէջը *հիլի* կը բանեցընէ, եւ խղճմտանք չընէր :

Իսկ քե այս խոստացեալ փականքը արքայութեան՝ է իշխանութիւն կապելոյ եւ արձակելոյ, յայտնի է ի բանիցն Քրիստոսի որ ասէ . « Եւ տաց քեզ զփականս արքայութեան երկնից . եւ զոր միանգամ կապեսցես յերկրի՝ եղիցի կապեալ յերկինս, եւ զոր արձակեսցես յերկրի՝ եղիցի արձակեալ յերկինս : » Իսկ քե զայս փականքն Քրիստոս Տերն մեր ի դէմս Պետրոսի ամենայն առաքելոց խոստացաւ տալ, յայտնի կը վկայէ սուրբ Յովնաննէս աւետարանիչն քե յետ յարութեանն « Փշեաց Յիսուս յառաքեայսն եւ ասէ . Առէք հոգի սուրբ . երէ ումէք բողոցուք, բողեայ լիցի, » եւ այլն :

Եւ յիրաւի, յառաքելոց անտի մինչեւ ցորս այս, ընդհանրական սուրբ եկեղեցին զայդ փականքն ունի, եւ ի գործ կը զնէ : Անգեղջ եւ յամառ մեղաւորին եւ հերետիկոսին դէմ երկնից զուրք կը զօգէ, կապանք զնելով եւ բանադրելով . եւ զղջացեալ մեղաւորին եւ ուղղափառութիւն ընդունողին կը բանայ, արձակում եւ բողոքին տալով : Ապա ոչ քե զօրէճցոց ըսածին պէս՝ միայն Պետրոսի եւ յաջորդաց նորա Հոռոմայու քահանայապետաց տուաւ Քրիստոս այդ փականքը, այլ ամենայն առաքելոց եւ յաջորդաց նոցա, եւ այսպէս ընդհանրական եկեղեցոյն Քրիստոսի : Ուստի կըսէ սուրբն Կիպրիանոս . « Փականքն ոչ տուան միոյն միայնակ (այսինքն Պետրոսի), այլ միութեան եկեղեցոյ : » Թող հիմա ինքը եւ իր պէս մարդիկը բանան իրենց հոգւոյ աջուրնին, որ բանձր տգիտութեամբ կուրացեր են, եւ ոչ քե մէք՝ որ լուսով ճշմարտութեան լուսաւորեալ եմք . « Եւ անկեց ետեւ աղէկ

« ceux à qui vous remettrez les péchés, ils leur seront remis, et ceux à qui vous les retiendrez, ils leur seront retenus. » Mais ce propagandiste prétend qu'en lui remettant les clefs du pouvoir, Jésus a dit à Pierre : « Les portes de l'enfer ne prévaudront point contre *lui*, » ce qui n'est pas : car il a dit d'abord : « et les portes de l'enfer ne prévaudront pas contre *elle* (c'est-à-dire l'Eglise), » et ce n'est qu'ensuite qu'il a promis de donner les clefs du paradis. Il altère aussi les paroles de Jésus-Christ qui a dit : « Je vous donnerai les clefs du paradis, » tandis qu'il écrit, lui, le propagandiste, qu'il les lui a données en disant : « Les portes de l'enfer ne prévaudront point contre toi. » Il introduit donc à plaisir des faussetés dans le saint Evangile, et cela sans le moindre remords !

Or, s'il est vrai que ces clefs promises du paradis ne sont autre chose que le pouvoir de lier et de délier, ainsi que le prouve la parole de Jésus-Christ : « Je vous donnerai les clefs du royaume des cieux, et ce que vous lierez sur la terre sera lié dans le ciel, et ce que vous délierez sur la terre sera délié dans le ciel ; » si en outre, en la personne de Pierre, Jésus-Christ a promis de les donner à tous les apôtres, d'après le témoignage évident de saint Jean l'évangéliste : « Après sa résurrection, « Jésus souffla sur ses apôtres et dit : « Recevez le Saint-Esprit ; ceux à qui vous remettrez les péchés, ils leur seront remis, » etc. ?

Il est certain dès lors que depuis les apôtres jusqu'à nos jours, l'Eglise universelle possède cette clef et s'en sert. Elle ferme la porte des cieux au *pécheur impénitent, et à l'hérétique obstiné*, liant l'un et excommuniant l'autre, tandis qu'elle l'ouvre par l'absolution au pécheur pénitent et à quiconque embrasse le catholicisme. Il n'est donc pas vrai de soutenir avec ce propagandiste que Jésus-Christ a donné ces clefs seulement à Pierre et à ses successeurs les pontifes de Rome, car, en même temps, il les a données à tous les apôtres et à leurs successeurs, par suite à son Eglise universelle. C'est ainsi que saint Cyprien dit : « Ces clefs n'ont pas été données à un seul (c'est-à-dire à Pierre), mais à l'union de l'Eglise. » C'est donc à lui maintenant, et à tous ceux qui lui ressemblent, d'ouvrir les yeux de leur âme aveuglés par une épaisse ignorance, et non pas à nous, éclairés par la lumière de la vérité ; « et après cela

միտք դնեն աւետարանական խօսքերուն, որոնց վերայ կախուեր է մեր բոլոր հաւատոյ ուղղութիւնները : »

Յիններորդ մասին կը գրէ այսպէս, քէ Փեղաիմայճեանը « Գոցել կուգէ իր անտանելի ներաւիկաւորիւնը՝ այլիմն ծուռ դատողութեամբ ասանկ ըսելով. եւ յիսկի Հոռոմայու փափին վճիռը այնչափ ընդունելի չէ, մինչեւ որ ընդհանրական եկեղեցին անոր ջնաւնի : » Որովհետեւ այդ գոյեճցին Փեղաիմայճեանին ըսած անտանելի ճշմարտութիւնը ծուռ դատողութիւն կանուանէ, հարկ եղեւ մեզի բանին ճշմարտութիւնը հաստատուն վկայութեամբ պիտի ընել : Պետք է գիտնալ որ ընդհանրական եկեղեցին Քրիստոսի, կամ ընդհանուր ժողովն որ գնոյն եկեղեցին յանդիման կը կացուցանէ, վերագոյն է քան զպապն Հոռոմայու. ուստի եւ յատուկ վճիռք ինքեան փափին ջունին այնքան զօրութիւն՝ ինչպէս ունին սահմանք սուրբ եկեղեցոյ. քանզի եւ պապն Հոռոմայու կը պարտաւորին ննագանդիլ սահմանադրութեանց ընդհանուր ժողովոց. ուստի երէ ընդհանուր եկեղեցին հաւանի նէ, փափին վճիռը ընդունելի կըլլայ ամենեցուն երէ չի հաւանի նէ, անընդունելի կըլլայ :

Կեղեասիանոս Ա. պապը ի Ե դարուն առ եպիսկոպոսունս Լիւրիկեցոց կը գրէ այսպէս. « Մեր ամենեքեան պարտաւոր եմք պահել հանդերձ ամենայն զգուշութեամբ զխնոնս, եւ ոչ իշխել ի վերայ նոյն կանոնաց. որովհետեւ պարտական եմք անխախտ պահել գնրամանս այնոցիկ ժողովոց : »

Գեղասիանոս Ա. պապ ի Ե դարուն յԺԳ բուզըն առ եպիսկոպոսունս Գարդանիոյ գրէ այսպէս. « Առաջին արոն (այսինքն Հոռոմայ արոն) ոչ պակաս քան զայսն պարտաւորի առնել որ ինչ սահմանեցաւ ի ժողովոց, եւ չընդհանուր եկեղեցոյ հաստատեցաւ : »

Աղապետոս պապ ի Զ դարուն առ Կեսարիոս եպիսկոպոս Ալեքսանդրի գրէ այսպէս. « Հարկ է մեզ պահպանել անփոփոխ գայն ամենայն որ ինչ յիշխանութենէ ժողովոցն սահմանեցան : »

Մարտինոս պապ յԵ դարուն գրէ այսպէս. « Մեր եմք ճշմարիտ վերակացուք եւ ստոյգ պահպանք սրբազան կանոնացն, եւ ոչ բխրութեամբ եւ չարաչար կերպիւ արհամարհողք եւ առ ոտն հարկանողք այնոցիկ կանոնաց. վասնզի գիտեմք քէ որք զայսպիսիսն առնեն՝ ընդունելոց են զպատիժ ըստ արժանեաց իւրեանց : »

qu'ils méditent bien les paroles évangéliques desquelles dépendent toutes nos croyances. »

Dans la neuvième partie il dit, au sujet de Pechdimaldjian : « Il veut masquer son absurde hérésie par un autre jugement erroné en disant : « On n'est pas à ce point obligé d'admettre la sentence du pape de Rome, tant que l'Église ne l'a pas admise. » Ce propagandiste appelant jugement erroné une vérité irréfutable, nous nous voyons forcés de la démontrer *telle* par des preuves incontestables. On ne peut douter que l'Église universelle du Christ ou les conciles œcuméniques qui la représentent ne soient au-dessus du pape de Rome ; par conséquent, les sentences personnelles du pape n'ont pas autant de force que les institutions de la sainte Eglise, car les évêques mêmes de Rome sont obligés d'obéir aux décrets des conciles œcuméniques ; si leurs sentences sont approuvées par l'Église universelle, on les admet : sinon, on les rejette.

Le pape Célestin Ier, au ve siècle, écrit aux évêques d'Illyrie : « Nous sommes obligés d'observer avec soin les canons au lieu de chercher à les dominer, car nous sommes tenus de conserver religieusement les ordres des conciles. »

Le pape Gélase Ier, au ve siècle, dans sa treizième lettre aux évêques de Dardanie, disait : « Le premier siège (c'est-à-dire celui de Rome) est obligé comme les autres de faire ce qui est ordonné dans les conciles et établi par l'Église universelle, »

Le pape Agapet, au vi^e siècle, écrit à César, évêque d'Alet : « Nous devons conserver inaltérable tout ce que, en raison de leur pouvoir, les conciles ont ordonné. »

Le pape Martin, au viie siècle : « Notre mission est de veiller avec soin à la conservation des saints canons, et non de les fouler aux pieds avec perversité pour en abuser. Car nous savons que se rendre coupable d'une telle action, c'est encourir un châtement proportionné à l'énormité de la faute. »

Ինովկենտիոս Գ ի վաղձան ժԲ դարուն առ Փիլիպպոս Օգոստոս քաղաւորն Գաղղիացի գրէ այսպէս. « Ոչ երբէք կարեմ համարձակելոյատուկ իշխանութեամբ ինով՝ առանց կամաց եւ վճռոյ տիեզերական ժողովոյ փոխել զկանոնսն որք յառաջագոյն սահմանեցան : »

Այս ամենայն վկայութեամբ քանանայապետաբն Հոռոմայ յաղտնի երեսի. քէ նորին իսկ պապքն չունին իշխանութիւն ըստ հաճոյից կամաց իւրեանց վճիռ հատանել վասն որ եւ իցէ խնդրոյ, եւ պարտաւորել զամենեւին ընդ պատժով ներեւելոյ կոտորեան առ ի ընդունել. այլ ինքեանք պարտին հնազանդիլ կանոնաց ընդհանուր ժողովոց տիեզերական եկեղեցոյ : Զի քէ պապն արտաքոյ կանոնական սահմանաց տիեզերական ժողովոց՝ իւրեանց յատուկ կամեցողութեամբ, ինչ խնդիր ըլլայ եւ բող ըլլայ, հանդերձ կարտինալօքն վճիռ կորնն եւ, կրնան ետղրվիշ ըլլալ, եւ այնպէս ընդհանուր ժողովոց դատաստանին տակը կիյնան :

Այս մեր ըսածները ճշմարիտ եւ ստույգ ըլլալն կրնաս հասկընալ նաև ի սահմանադրութենէն տիեզերական ժողովոյն Կոստանդեայ, որ եղև ի բուն Քրիստոսի 1415 ընդդէմ Վիզլեֆոսի եւ Յովնանու Հուս կոչեցելոյ : Անա յերրորդ գումարմանն սահմանեցաւ այսպէս. « Այս սուրբ ժողովն Կոստանդեայ Հոգւով սրբով օրինօք գումարեալ... կարգէ, տնօրինէ, սահմանէ, վճռէ, եւ հրատարակէ զայտօսիկ. նախ քէ նա ինքն ժողովն Հոգւով սրբով գումարեալ օրինապէս, արարեալ ժողով ընդհանուր եւ յանդիման առնելով զկարողիկ եկեղեցին զինուորեալ, անմիջապէս ի Քրիստոսէ ունի իշխանութիւն, որում իւրաքանչիւր որ լինչ եւ իցէ աստիճանի եւ արժանապատուութեան, եւս եւ որ ի պապական իցէ, պարտաւորի հնազանդիլ յայնս որք վերաբերին առ հաւաստ : » Եւ ի հինգերորդ գումարման ասէ. « Իւրաքանչիւր որ լինչ եւ իցէ վիճակի եւ արժանապատուութեան, եւս եւ պապականի իցէ հասեալ, որ հրամանաց, կացուցմանց կամ կարգաւորմանց, կամ պատու իրանացայսր սուրբ ժողովոյ, եւ ո՛ր եւ իցէ այլ ընդհանուր ժողովոյ օրինօք գումարելոյ, ի վերայ այնոցիկ որք յառաջ ասացան, կամ վերաբերելոց առ նոսա, ի վերայ այնոցիկ զորս արարեալ իցէ, կամ զորս ունի առնել, յամառութեամբ արհամարհեացէ հնազանդիլ, երբէ ոչ զգաստացի՝ ներքոյ անկցի ըստ արժանեաց ասալխարութեան, եւ ըստ պատշաճի պատուհասեցի որ սահմանեալ է յօրինաց : »

Innocent III, à la fin du XIIe siècle, écrit de même à Philippe-Auguste, roi de France : « Je ne saurais jamais, de ma propre autorité, sans le consentement et la volonté du concile œcuménique, toucher en rien aux canons établis avant moi. »

Tous ces témoignages font voir clairement que bien loin de pouvoir rendre des sentences, n'importe sur quel sujet, suivant leur bon caprice, et contraindre tout le monde à les accepter sous peine d'hérésie, les papes eux-mêmes sont obligés de se conformer aux canons des conciles œcuméniques de l'Église universelle. Car si, en dehors des institutions canonicales des conciles œcuméniques, les papes, de leur propre autorité et de concert avec les cardinaux, prennent des décisions sur un sujet quelconque, ils peuvent se tromper et tombent ainsi sous le coup des jugements des conciles œcuméniques.

La vérité et la certitude de ce que nous disons ressortent d'une manière évidente de la constitution même du concile œcuménique de Constance, réuni l'an 1415 contre Wiclef et Jean Huss. Voici ce qui a été décidé dans la troisième séance : « Ce saint concile de Constance, réuni par le Saint-Esprit, après toutes les formalités voulues, établit, dispose, constitue, décide et proclame ceci, à savoir : « D'abord, ce même saint concile réuni par le Saint-Esprit et légalement convoqué en assemblée universelle et représentant l'Église catholique militante, tient ses pouvoirs directement du Christ, et chacun, quel que soit son état, quelque haute position qu'il occupe, *fût il revêtu de la dignité papale*, est tenu de lui obéir dans les choses relatives à la foi. » Dans la cinquième séance : « Quiconque, dans quelque position qu'il se trouve, à quelque dignité qu'il soit parvenu, *fût-ce même la dignité papale*, refuse obstinément d'obéir aux institutions, dispositions et commandements de ce saint concile ou de tout autre concile œcuménique réuni d'après les règlements de l'Église, en ce qui concerne ou ce qu'ils ont dit ou ce qui a rapport à leurs décisions, ce qu'ils ont fait ou peuvent faire, et persiste opiniâtrément dans son refus, mérite de tomber, d'être soumis à une pénitence proportionnée à la gravité de sa faute et puni suivant les lois établies. »

Ի վերայ այս սահմանադրութեան ժողովոյն Կոստանդեայ Յուլիոս Բ փառի խօսի այսպէս. «Արդ այս ճշմարտութիւնս է աներկբայ, եւ ամենայն ուղղափառք պարտաւորին խոստովանիլ զսա. եւ ով որ համարձակի ուրանալ զսա, վաղվաղակիրութեան լինի ներեռիկոսաց եւ չէ պարտ զարմանալ. զի նա ասի ներեռիկոս' որ յանդգնի ներհակիլ իշխանութեան եւ զօրութեան միոյ տիեզերական ժողովոյ : »

Voici ce que dit le pape Jules II de cette constitution du concile de Constance : « Or, cette vérité est incontestable et tous les catholiques sont tenus de la confesser, et celui qui osera la nier, sera aussitôt compté parmi les hérétiques, ce dont il ne faut pas s'étonner, car on appelle hérétique celui qui a l'audace de résister à l'autorité et à la puissance d'un concile œcuménique. »

Հ Ա Յ Կ Ա Չ Ե Ա Ն Ս Ո Ւ Բ Հ Ա Ն Գ Ա Կ .

Վ Ս Ե Մ Փ Մ Յ Ն Ի Խ Ա Չ Ա Տ Ո Ւ Բ Կ Ո Մ Ս Լ Ա Չ Ա Բ Ե Ա Ն Յ .

Տարակոյս չունիմք որ մեր ընթերցողները մեծ ուրախութեամբ պիտի լսեն որ Ռուսաց վեհափառ Կայսրը Լազարեան վեհափայլ եւ ազգասեր Խաչատուր Կոմսին, — որ արդէն կայսերական Սենեկապետ եւ Տերութեան արդիւնական Խորհրդական էր, — մօտերս նոր նշան մը ընծայեր է իւր վրան ունեցած վստահութեանն ու բարձր համարմանը, զինքը Հոգաբարձու անուանելով Լազարեան արեւելեան ձեմարանին, եւ եկեղեցեացն Հայոց որ Ի Փերրպուրկ եւ Ի Մոսքուա . միանգամայն եւ բարձրացուցանելով զնա ի պատիւ Առանձին խորհրդականի : Այս առաջին նուագ է որ կայսերութեան Հայկազունքը այսպիսի բարձր պաշտամամբ մը կարատուին : Այս ընտրութիւնս շատ իսկ կցուցընէր քե վսեմ Կոմսը սրբափ շնորհս գտեալ իցէ յաջս Ինքնակալին :

Այս օրերս բախտ ունեցանք մեր վեհափայլ Կոմսը Փարիզ տեսնելու, այս նոր պատիւները ինքն նոր միջոցներ կհամարի աւելի մեծ ծառայութիւններ ընելու իւր Հայկազն եղբարցը : Բարեհաճեցաւ նաև Հայկազեան Վարժարանս երկար այցելութիւն մը ընել, յորում իր ազգասիրական մեծ եռանդեանը հաւաստիքները տեսանք : Լաւ համոզուած ըլլալով՝ քե ազգի մը երջանկութեանը ապահովագոյն երաշխաւոր է դաստիարակութիւն, գովեց խրախուսեց զմեզ որ ժուժկայեմք արիարար մեր այս ձեռնարկութեանը, որում եւ խոստացաւ ինքն եւս ձեռնառու լինել բարեսէր յօժարութեամբ :

Նաև մեր գրատորական երկասիրութեանցն

SON EXCELLENCE M. LE COMTE CHRISTOPHE DE LAZAREFF.

Nous sommes persuadés que nos lecteurs seront heureux d'apprendre la nouvelle marque de confiance et de haute estime dont S. M. l'Empereur de Russie vient d'honorer un de nos plus illustres compatriotes. Depuis longtemps déjà Chambellan de S. M. et Conseiller d'État actuel, S. E. M. le comte Christophe de Lazareff vient d'être nommé Curateur des églises arméniennes des deux capitales et de l'Institut Lazareff des langues orientales, et élevé en même temps à la dignité de Conseiller privé. C'est la première fois que les Arméniens de l'empire se voient honorés de cette éminente distinction. Ce choix, en la personne de S. E. M. le comte de Lazareff, indique assez de quelle faveur il doit jouir auprès de S. M. l'Empereur Alexandre.

Nous avons eu le bonheur de voir M. le comte à Paris ces jours derniers ; il se félicite de cet honneur comme d'un moyen de rendre de plus grands services à ses frères. Dans un long entretien qu'il a daigné nous accorder en venant visiter notre Collège, toute la grandeur de son patriotisme nous a été révélée. Persuadé que l'instruction est le plus sûr garant de la prospérité d'un peuple, il nous a surtout encouragés à poursuivre avec persévérance la tâche que nous nous sommes imposée et a bien voulu nous assurer son bienveillant concours pour nous aider à la mener à bonne fin.

Nos travaux littéraires nous ont valu aussi ses